

Sub code	Drukfactor	Effect	Water	Bodem	Leef omgeving	Positionele factor (P)	Conditionele factor (C)	Beschrijving drukfactor
FX	Verontsysteming	Ontkoppeling van systeem-relaties.	W	B	L	P		Degradatie van sturende factoren in een gebied waardoor landschapsecologische relaties worden verbroken. Het systeem komt onder druk te staan door verlies aan functies en relaties.
FA8	Dynamiek oppervlaktewater	Ontregeling overstromings-dynamiek.	W	B	L	P	C	Verschillen in stroomsnelheid (langzaam of snel) en dimensies (van bovenloop tot riviertje) leiden tot duidelijke verschillen in levensgemeenschappen en kenmerkende soorten hiervan. Dit treedt bijvoorbeeld op bij kanalisatie van beken. Overstromingen en hun frequentie zijn van invloed op de vochttoestand, de zuurgraad, de voedselrijkdom en het zoutgehalte van een gebied. Voor een voedselarme vegetatie bijvoorbeeld leidt een toenemende overstroming met voedselrijk water tot vermesting: verrijking van de bodem en daardoor verzuuring van de vegetatie. Bij boezemlanden die regelmatig worden overstroomd leidt een afname van de overstromingsfrequentie tot verzuring van de bodem, waardoor basenminnende plantensoorten kunnen verdwijnen. Langdurige overstroming kan leiden tot zuurstofgebrek in de wortels van planten waardoor planten kunnen afsterven. Er kan teveel of te weinig oppervlaktewaterdynamiek zijn.
FA1	Vermesting, incl. N-depositie (NOx en NH3)	Vermesting door teveel nutriënten.	W	B	L	P	C	Vermesting betreft elke extra aanvoer van voedingsstoffen, met name van stikstof en fosfaat. Het kan gaan om aanvoer door de lucht (droge en natte neerslag van ammoniak en stikstofoxiden) of nitraat- en fosfaataanvoer door het oppervlaktewater. Ook verhoogde mineralisatie, dat wil zeggen de omzetting van plantenresten en humus tot voedingsstoffen en CO2, leidt tot vermesting.
FX	Verhelofyting	Vermesting door teveel nutriënten.	W	B	L		C	Verandering van watersystemen van natuurlijke watervegetaties naar begroeiingen met bv Riet, Lisdodde en Liesgras, die dienst doen als helofytenfilter in reactie op hoge nutriëntenafvoer van landbouwpercelen.

FA3	Verontreiniging	Verontreiniging door systeemvreemde stoffen.	W	B	L	P		Er is sprake van verontreiniging wanneer stoffen, die onder natuurlijke omstandigheden niet of in zeer lage concentraties voorkomen, door menselijke activiteiten in een gebied terecht komen. Het gaat om een zeer brede groep van ecosysteem/gebiedsvreemde stoffen: organische verbindingen, zware metalen, schadelijke stoffen die ontstaan door verbranding of productieprocessen, straling (radioactief en niet radioactief), geneesmiddelen, endocrien werkende stoffen, pesticiden, etc.
FA2	Verzuring	Bufferende stoffen: afname buffer-capaciteit = verzuring.	W	B		P	C	Bij verzuring komen er stoffen in het milieu terecht die leiden tot het zuurder worden van de lucht, neerslag, bodem, oppervlaktewater of grondwater. Dit leidt tot een directe of indirecte afname van de buffercapaciteit (het neutralisatievermogen) van bodem of water. Op termijn resulteert dit in een daling van de zuurgraad. Hierdoor zullen voor verzuring gevoelige soorten verdwijnen, wat kan resulteren in een verandering van het habitatype en daarmee mogelijk het verdwijnen van typische (dier)soorten.
FX	Veralkalinisering	Bufferende stoffen: overmaat = veralkalinisering	W	B		P		Overmaat aan bufferende stoffen die in het systeem terecht komen zoals sulfaat en bicarbonaten vanuit de landbouw.
FA7	Verdroging	Hydrologie negatief beïnvloed door lage grondwaterstand.	W	B		P	C	Bij verdroging is door menselijk ingrijpen de actuele grondwaterstand lager dan door een vegetatie gewenst (weersomstandigheden tellen niet mee). Hierdoor ontstaat een vochttekort bij planten die juist van grondwater afhankelijk zijn. Daarnaast verandert de aard en beschikbaarheid van voedingsstoffen. Hoe droger het gebied, des te hoger de mate van doorluchting van de bodem. Bacteriën zijn daardoor beter in staat organisch materiaal af te breken. Hierdoor komt onder meer stikstof in nitraatvorm als voedingsstof vrij. Verdroging leidt daardoor in sommige gebieden (bijvoorbeeld op veengronden) tot vermesting en tot een niet-omkeerbare verandering in de bodem: bodemdaling.
FX	Verhorsting	Hydrologie negatief beïnvloed door ontkoppeling van systemen.	W	B		P		Wanneer een nat gebied relatief gezien "hoger" komt te liggen ten opzichte haar omgeving als gevolg van verdroging en klink en bodemdaling, waardoor peilhorsten ontstaan. Deze zijn dan hydrologisch gezien ontkoppeld van de rest van het gebied.

FA6	Vertroebeling	(Grond)- waterkwaliteit: te troebel	W				C	Vertroebeling van het water door bijvoorbeeld baggeren wat de lichtdoorlaatbaarheid van het water en het zicht onder water verstoort.
FA4	Verzoeting	(Grond)- waterkwaliteit: te zoet	W			P		Verzoeting treedt op als het chloridegehalte in het water afneemt, en niet meer geschikt is voor de beoogde zoute of brakke natuurtypen.
FA5	Verziltig	(Grond)- waterkwaliteit: te zout	W			P		Verziltig treedt op als het water te zout/chloriderijk is voor een optimaal grondgebruik of voor zoete natuurtypen. Verziltig komt voor over het gehele spectrum tussen zoet (<200 mg Cl/l) en zeer zout (> 30.000 mg Cl/l) en is niet beperkt tot zout en brak water.
FA7	Dynamiek grondwater	Hydrologie negatief beïnvloed door afname kwel.	W			P	C	In kwelgebieden kan verdroging optreden zonder dat de grondwaterstand in de ondiepe bodem daalt. Kwelwater is water dat elders in de bodem is geïnfilteerd en dat ondergronds naar een ander punt in het landschap stroomt en daar uittreedt. Kwelwater heeft dikwijls een bijzondere samenstelling: het is rijk aan ijzer en calcium, arm aan voedingsstoffen en niet zuur, maar gebufferd. Er kan te veel en te weinig grondwaterdynamiek zijn.
FA10	Klimaatverandering	Ontregeling seizoens- dynamiek.			L	P		Verandering van temperatuur en neerslag. Drogere zomers en nattere winters. Weerextremen. Rijzing van de zeespiegel. Verlies van verschil en seizoenen en verschuiven van seizoensdynamiek.
FX	Verontschommeling	Ontregeling systeem- dynamiek			L	P		Dwang van ingestelde peilen voor grondwater, of fixatie van successiestadia.
FB4	Ziekten	Sterfte door externe factoren: bacteriën of virussen.			L		C	Sterfte door ziekte, zoals bijvoorbeeld door bacteriën of virussen.

FD7	Verlies van leefgebied door inrichtingsprojecten	Sterfte door externe factoren: bebouwing			L	P		Verlies aan leefgebied is evident van invloed op planten- en diersoorten. Door afname van het beschikbare oppervlak neemt ook het aantal individuen van een soort af. Om duurzaam te kunnen voortbestaan moet elke soort uit een minimum aantal individuen bestaan; bij diersoorten: een minimum aantal paartjes (reproductieve eenheden). Wanneer een populatie te klein wordt neemt de kans op uitsterven toe, zeker als deze populatie geen onderdeel uitmaakt van een samenhangend netwerk van leefgebieden. Bij een populatie die uit te weinig individuen bestaat, neemt ook de kans op inteelt toe en dus de genetische variatie af. Hierdoor wordt een populatie kwetsbaar voor veranderingen ten gevolge van bijvoorbeeld predatie, extreme seizoensinvloeden of ziekten. Ook is bij kleine leefgebieden de grens met het omringende landschap relatief langer. Hierdoor neemt de invloed van de directe omgeving op de abiotische gesteldheid van het leefgebied toe. De kwaliteit van het leefgebied kan daardoor worden aangetast.
FD6	Directe sterfte door jacht, stroperij, roofvogelvervolging, plantenroof	Sterfte door externe factoren: doding.			L		C	Sterfte door bejaging, stroperij, illegaal oogsten etc.
FB1	Predatie	Sterfte door externe factoren: doding.			L		C	Dynamiek tussen predatoren en prooidieren. Bij weidevogels een probleem (vossen, marters, verwilderde katten, etc.)
FT4	Visserij	Sterfte door externe factoren: doding.			L		C	Het onttrekken van vis en bodemberoering
FD2	Verstoring door geluid van verkeer	Sterfte door externe factoren: geluids belasting			L	P		Voor sommige soortgroepen zijn nadelige effecten van geluidsbelasting bekend door druk wegverkeer, drukke zeescheepvaart. Van broedvogels is bijvoorbeeld bekend dat gebieden met een te hoge geluidsbelasting vermeden worden en dat het reproductiesucces in deze gebieden lager is dan in ongestoorde gebieden. Vogels kunnen elkaar niet meer horen.

FD5	Sterfte door infrastructuur	Sterfte door externe factoren: infrastructuur			L	P		Sterfte door aanvaringen met voertuigen, verkeersslachtoffers, aanvaringen opgaande bouwsels, incl. windturbines +hoogspanningsmasten en -leiding etc.
FB3	Concurrentie met invasieve exoten	Sterfte door externe factoren: invasieve exoten.			L	P		Verbreiding van planten en diersoorten wordt als een storende factor ervaren als zij op grond van de natuurlijke en/of oorspronkelijke verspreiding in een gebied niet voorkomen. Introductie van niet inheemse soorten door de mens kan bewust of onbewust plaatsvinden.
FD4	Lichtverstoring	Sterfte door externe factoren: verontrusting			L		C	Kunstmatige verlichting van de nachtelijke omgeving kan tot verstoring van het normale gedrag van soorten leiden.
FD1	Verstoring door aanwezigheid	Sterfte door externe factoren: verontrusting			L		C	De aanwezigheid van mensen (eventueel in gezelschap van honden of andere huisdieren) kan tot verstoring van het normale gedrag van soorten leiden, zoals bv. bij (water)recreatie. Relatief goed onderzocht zijn de effecten van recreatie op broedvogels. Van broedvogels is bekend dat afhankelijk van de recreatiedruk gebieden langs druk bezochte paden lagere dichtheden en een verminderd reproductiesucces hebben. Ook zijn negatieve effecten bekend van (water)recreatie op het foerageren van vogels en zoogdieren. Dus door recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen, etc.
FD8	Versnippering leefgebied door inrichtingsprojecten	Sterfte door externe factoren: versnippering			L	P		Versnippering betreft het uiteenvallen van het leefgebied van een soort in meerdere kleinere, ruimtelijk gescheiden leefgebieden door inrichtingsprojecten of intensivering van landgebruik. Door versnippering zijn veel oorspronkelijke populaties uiteengevallen in een netwerkpopulatie. Bij voortgaande versnippering kan zo'n netwerkpopulatie verder uiteenvallen in een reeks kleinere populaties die geen onderling contact meer hebben.
FT1	Natuur- en landschapsbeheer	Teveel of te weinig (beheer) maatregelen en ingrepen.			L		C	Te intensief of te extensief beheer (zoals maaien, plaggen, branden)
FB2	Natuurlijke begrazing	Teveel of te weinig (beheer)-maatregelen en ingrepen.			L		C	Over- of onderbegrazing. Overbegrazing kan verjonging van bossen tegengaan. Onderbegrazing kan leiden tot verruiging van de vegetatie. Begrazing is ook een vorm van beheer.

FT2	Bosbeheer	Teveel of te weinig (beheer) maatregelen en ingrepen.			L	P		Te intensief of extensief beheer (kappen, uitdunnen, etc.)
FX	Winning van mineralen	Teveel of te weinig (beheer) maatregelen en ingrepen.			L	P		Verdwijnen van substraat door zand- en grindwinning, rotsafbouw, etc.
FT3	Water- en kustbeheer	Teveel of te weinig (beheer) maatregelen en ingrepen.			L		C	Baggeren van sloten, maaien van oevers, schonen, baggeren, kustsuppletie